

УДК 631.4.551

Алла Потапова, Анастасія Лемехова

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто особливості сільськогосподарського комплексу в межах Волинської області та вплив певних факторів на його розвиток. А саме: природні ресурси та структура земельного фонду, забезпеченість трудовими ресурсами, рівень соціально-економічного розвитку країни, характер виробничих відносин, система господарювання, технічний рівень і стан основних фондів підприємств АПК, транспортно-географічні умови. Охарактеризовано сучасний стан структури земельного фонду, забезпеченість трудовими ресурсами. Визначено основні напрями виробництва в тваринницькій та рослинницькій галузях. Встановлено пріоритетні напрями розвитку АПК області. Розглянуто основні заходи щодо реалізації державної аграрної політики облдержадміністрацією, яка забезпечує управління агропромислового розвитку.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, сільськогосподарська продукція, напрями виробництва, сільськогосподарські підприємства, господарства та комплекси.

Alla Potapova, Anastasiia Lemekhova. ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ. Рассмотрены особенности сельскохозяйственного комплекса в пределах Волынской области и влияние определенных факторов на его развитие. Именно: природные ресурсы и структура земельного фонда, обеспеченность трудовыми ресурсами, уровень социально-экономического развития страны, характер производственных отношений, система ведения хозяйства, технический уровень и состояние основных фондов предприятий АПК, транспортно-географические условия. Охарактеризовано современное состояние структуры земельного фонда, обеспеченность трудовыми ресурсами. Определены основные направления производства в животноводческой и растениеводческой отраслях. Установлены приоритетные направления развития АПК области. Рассмотрены основные мероприятия по реализации государственной аграрной политики облгосадминистрацией, которая обеспечивает управление агропромышленного развития.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, сельскохозяйственная продукция, направления производства, сельскохозяйственные предприятия, хозяйства и комплексы.

Alla Potapova, Anastasiia Lemekhova. FEATURES OF MODERN DEVELOPMENT AGRICULTURAL COMPLEX AT VOLYN REGION. The features of agricultural complex within the limits of the Volhynia area and influence of certain factors are considered on his development. Namely: natural resources and structure of the landed fund, material well-being, level of socio-economic development of country, character of production relations, system of manage, technical level and state of capital assets of enterprises of APK, labour resources, transport geographical terms. The modern state of structure of the landed fund is described, material well-being by labour. Certainly basic directions of production in stock-raising and plant-grower industries. Priority directions of development of APK of area are set. Basic measures are considered on realization of public agrarian policy облдержадминистрацией which provides the management of agroindustrial development.

Keywords: agroindustrial complex, agricultural produce, directions of production, agricultural enterprises, economies and complexes.

Постановка проблеми. Питання агропромислового комплексу на сьогодні є актуальним, адже він відіграє важливу роль в економіці країни і у її інтеграції в системі світового господарства. Упродовж усієї історії розвитку України саме агропромислові підприємства займали провідне місце в її господарстві. І навіть у другій половині ХХ століття, при великій структурній диверсифікації виробництва, агропромисловий комплекс залишався одним з провідних міжгалузевих виробничих комплексів в країні.

Сьогодні господарський механізм став на шлях впровадження економічних реформ, поєднує в собі елементи адміністративно-командного і ринкового механізму. Через регіональне регулювання та планування надається державна допомога підприємствам, які відносяться до сільськогосподарських компаній. Сукупність усіх економічних процесів, що відбуваються в суспільстві на основі діючих у ньому майнових відносин і організаційних форм, являє собою виробничі відносини цього суспільства.

Характер виробничих відносин проявляється при змішаній економіці, тобто при оптимальному поєднанню засад, притаманних товарному виробництву (конкуренція, попит і пропозиція, вільне ціноутворення), та цілеспрямованої політики державного регулювання соціально-економічних процесів.

Державне регулювання доповнює ринковий механізм, що в сукупності становить єдину систему макроекономічного регулювання народного господарства. Україна намагається відродити підприємства, які сприяють розвитку сільського господарства.

Мета статті є аналіз сучасного стану АПК Волинської області та чинників, які впливають на його розвиток.

Виклад основного матеріалу. Агропромисловий комплекс (АПК) – це сукупність виробничо-взаємопов'язаних підприємств з вирощування, зберігання, заготівлі, транспортування, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, а також обслуговуючих та допоміжних підприємств та організацій [2].

Проблемам формування агропромислового комплексу у Волинській області присвячені праці Слащука А.М., Лижник Я. С. [5], Потапової А.Г. [4], Шворака А.М. [6] та ін.

Частка Волинської області у загальнодержавному виробництві продукції сільського господарства коливається в межах 2,6–3,2 %. За цим показником область займає 19 місце серед регіонів України. У всеукраїнському територіальному поділі праці область є аграрно-індустріальним регіоном з багатогалузевим сільським господарством. На базі колективних сільськогосподарських підприємств сьогодні рівноправно функціонують приватні сільськогоспо-

дарські підприємства, господарські товариства, виробничі сільгоспокооперативи та фермерські господарства. У рослинництві виробляється 55 % загального обсягу сільськогосподарського виробництва, у тваринництві – 45 %.

Серед чинників, які впливають на розвиток АПК як України загалом, так і області зокрема, пріоритетними є: природні ресурси та структура земельного фонду, забезпеченість трудовими ресурсами, рівень соціально-економічного розвитку країни, характер виробничих відносин, система господарювання, технічний рівень і стан основних фондів підприємств АПК, транспортно-географічні умови [6].

Якщо брати до уваги природні ресурси та економіко-географічне положення Волинської області, то вони є сприятливими для розвитку сільськогосподарського виробництва. Рельєф області рівнинний, клімат – помірно-континентальний з достатньою кількістю тепла і вологи.

Волинська область розташована у двох природно-кліматичних зонах – Волинському Поліссі і Західному Лісостепу, які знаходяться в межах Волино-Подільської окраїни Східно-Європейської платформи.

У результаті взаємодії різних факторів ґрунтоутворення основними типами ґрунтів є дерново-підзолисті, опідзолені, чорноземи, дернові та болотні. У межах Волинської лісостепової височини утворилися чорноземи типові, чорноземи та темно-сірі і сірі опідзолені ґрунти. У поліській частині області переважають дерново-підзолисті, дернові, лучні і болотні ґрунти та торфовища. Характерною особливістю поліської зони є рівнинна низина, яку здебільшого займають ліси і болота. В основі лісостепової частини лежить підвищене, сильно порізане водною сіткою лесове плато зі складним хвилястим рельєфом, який утворився внаслідок водної ерозії [1].

Волинська область володіє значними водними ресурсами, загальні запаси яких формуються переважно за рахунок місцевого і транзитного річкового стоку. У північній та західній частинах області проходить головний європейський вододіл, який розділяє басейн Чорного і Балтійського морів, зокрема басейн Дніпра (Прип'ять, Стир, Стохід, Турія) і Західного Бугу [1].

Земельний фонд області складає 2014,45 тис. га, з них 1054,7 тис. га займають сільськогосподарські угіддя у т.ч. 674 тис. га – рілля, 157,3 тис. га – сіножаті, 218,0 тис. га – пасовища, 11,4 тис. га – багаторічні насадження. В області функціонують агроформування ринкового типу, засновані на приватній власності на майно і землю. Зокрема, 68 приватно-орендних сільськогосподарських підприємств, 92 господарських товариства, 214 виробничих сільськогосподарських кооперативів, зареєстровано 700 фермерських господарств. Майже 50 тисяч власників особистих господарств обробляють свої земельні паї самостійно без створення юридичної особи. Зміни у земельних відносинах набули незворотного характеру. Ряд суб'єктів господарювання максимально поєднують приватну власність з можливістю широкого використання оренди земель великими господарствами, такими як: СС „П'ятидні” Володимир-Волинського району, ПОСП ім. Шевченка Горохівського району. Отже,

агропромисловий комплекс Волинської області має потужний потенціал, який завдяки зусиллям працівників волинян дає добру віддачу.

У 1053 сільських населених пунктах області проживає 518,6 тис. осіб сільського населення, що складає майже 50 % від усього населення. В сільському господарстві працює понад 111 тис. осіб, тобто 25 % від загальної кількості зайнятого населення. Складається тенденція зменшення кількості працюючих у сільському господарстві, адже середньомісячна заробітна плата селянина майже вдвічі нижча, ніж у середньому по області, а також відсутні достатні внутрішні джерела для такої оплати.

Ядром АПК є сільськогосподарське виробництво, що дає сировину, до того ж малотранспортабельну. Рослинництво є базовою галуззю сільськогосподарського виробництва області, однією з провідних ланок усього агропромислового комплексу краю. Найбільш сприятливою для розвитку рослинництва є лісостепова зона. Основні напрями виробництва в галузі рослинництва: вирощування зернових, цукрових буряків, ріпаку, картоплі, овочевих культур, а в тваринництві – виробництво молока, м'яса ВРХ, птиці, свинини та яєць [2, 3].

На початок липня 2013 р. в області працювало 577 фермерських господарств із 927 зареєстрованих, що на 14 господарств менше ніж на початок року. За даними головного управління статистики у Волинській області пересічно на одне діюче господарство припадало по 81,7 га сільгоспугідь проти 74,9 га на початок року. Отож постійно зростає вклад фермерських господарств у виробництво сільськогосподарської продукції, який у 2012 р. становив 4,2 %. Домінуючою у фермерів є продукція рослинництва (81,4 % від загального обсягу), у якій переважає вирощування зернових та технічних культур (83 % від продукції рослинництва). У структурі посівних площ переважають зернові та кормові культури. Зернові культури займали 253,5 тис. га (50,9 % від загальної площі), кормові – 11,3 тис. га (22,3 %), картопля – 69,5 тис. га (13,9 %), технічні культури – 51,3 тис. га (10,3 %), у т.ч. цукровий буряк – 19,9 тис. га (3,9 %), ріпак – 17,5 тис. га (3,5 %), соя – 12,1 тис. га (2,4 %), овочі – 13,0 тис. га (2,6 %).

Загалом сільгоспідприємствами вироблено 396 тис. т зерна (52,9 % загального валового збору), господарствами населення – 352,8 тис. т (47,1 %). Урожайність зернових культур в агроформуваннях становила 35,7 ц з 1 га проти 25,1 ц у 2010 р., у господарствах населення – 25,0 ц проти 23,4 ц. Виробництво зернових культур в аграрних підприємствах збільшилось в усіх районах, крім Любешівського, Маневецького та Шацького. Урожайність зерна вища позаминулорічної в 13 районах, крім Камінь-Каширського, Любешівського, Шацького, в яких вона менше 10 ц з 1 га (табл. 1).

Саме господарствами цих районів вироблено понад чотири п'ятих загального валового збору зерна.

Посіви технічних культур зросли на 20,4 %, в т.ч. сої – на 3,6 тис. га (в 1,4 раза), цукрових буряків – на 3,6 тис. га (на 22,1 %), ріпаку – на 1,5 тис. га (на

9,6 %). Цукрових буряків зібрано 635 тис. т, що порівняно із 2010 р. у 1,3 раз більше, в т.ч. у сільгосп підприємствах – на 18,5%, господарствах населення – у 1,7 раза. Ріст виробництва цукрових буряків відбувся як за рахунок збільшення посівних площ в агроформуваннях на 0,7 тис. га та у домогосподарствах – на 2,9 тис.га, так і підвищення врожайності з 294 ц до 327 ц з 1 га. Цукрову галузь

області формують аграрії Луцького, Володимир-Волинського, Горохівського, Іваничівського та Локачинського районів, які виростили понад 90 % урожаю солодких коренів. У 2012 р. цукрові буряки вирощували 239 сільськогосподарських підприємств (26 % тих, що займалися рослинництвом) проти 215 позаторік.

Таблиця 1

Урожайність зернових у господарствах області, ц*

Райони	Урожайність
Локачинський	53,4
Іваничівський	50,4
Володимир-Волинський	41,3
Горохівський	40,3

*Складено за матеріалами Головного управління статистики у Волинській області

Сільськогосподарські підприємства виростили 40,3 тис. т ріпаку, що на 7,5 % більше врожаю 2010 р., та 23,5 тис. т сої (у 1,4 раза більше). Вирощування ріпаку та сої зосереджено у Горохівському, Локачинському, Луцькому та Володимир-Волинському районах.

У господарствах усіх категорій виробництво картоплі (1135,4 тис. т) порівняно з 2011 р. збільшилося на 15,1 %, овочів (272,7 тис.т) – на 9,6 %, що зумовлено зростанням урожайності та площ посадки картоплі та овочевих культур. Обсяги виробництва плодоягідної продукції (35,5 тис.т) зросли на 3,7%.

Результативною є розробка та впровадження обласних програм, спрямованих на поліпшення екології та збереження родючості сільськогосподарських земель, технічного переоснащення машинно-тракторного парку, відродження льонарства, картоплярства, підтримки і розвитку особистих селянських господарств.

Основними напрями виробництва в галузі тваринництва є: виробництво молока, м'яса ВРХ, птиці, свинини та яєць. Майже 63 % припадає на вирощування худоби, 35,9 % – на виробництво молока. За обсягом виробництва основних видів тваринницької продукції та чисельністю поголів'я область знаходиться в першій десятці серед регіонів України. Працівники господарств реконструюють тваринницькі ферми і комплекси, будують нові потужні підприємства з вирощування курей-бройлерів, модернізують приміщення з виробництва свинини, запроваджують прогресивні технології в молочному скотарстві. В агроформуваннях нарощується чисельність свиней та птиці. Упродовж останніх трьох років у великотваринних сільськогосподарських підприємствах введено в дію 5 сучасних доїльних залів і забезпечено приріст молочного стада. В області широко вживаються заходи щодо залучення інвестицій у розвиток галузі тваринництва, що дало змогу за останній період інтенсивно відновити роботу птахопідприємств та свинокомплексів. Налагоджено широку мережу з надання послуг із питань селекції та відтворення сільськогосподарських тварин, забезпечено якісну

роботу пунктів штучного осіменіння [4].

Головне управління агропромислового розвитку облдержадміністрації забезпечує реалізацію державної аграрної політики, розроблення та виконання регіональних інноваційно-інвестиційних програм та прогнозів розвитку галузей агропромислового виробництва. Його фахівці беруть участь у формуванні та реалізації соціальної політики на селі, сталого розвитку регіонального агропродовольчого ринку сільських територій регіону, організовують роботу з питань насінництва і розсадництва, сорто-випробування, наукового і кадрового забезпечення, стандартизації карантинного режиму, охорони праці та техніки безпеки.

Пріоритетними напрямками розвитку АПК області є:

- у рослинництві: збереження і відтворення родючості ґрунтів; ефективне використання та застосування ресурсозберігаючих технологій вирощування сільськогосподарських культур; запровадження принципів екологічного та органічного землеробства;

- у тваринництві: модернізація великотваринного виробництва молока в південних районах і приміських агро формуваннях; нарощення потенціалу м'ясного скотарства, свинарства та птахівництва (в поліських районах); сприяння розвитку і структуризації особистих селянських господарств; надання допомоги селянським господарствам шляхом розширення мережі сервісних підприємств, заготівельно-збутових кооперативів у співпраці з селами та селищними радами.

Висновки. У всеукраїнському територіальному поділі праці Волинська область є аграрно-індустріальним регіоном з багатогалузевим сільським господарством. До складу АПК області входять сільське господарство і галузі харчової промисловості, які переробляють його продукцію (цукрова, м'ясна, молокопереробна, плодоовочева). До АПК належать також підприємства та організації, що забезпечують зберігання, перевезення і реалізацію продукції, і ті, що виробляють машини і обладнання, проводять дослідницьку роботу, підготовку кадрів.

Список використаних джерел:

1. Lutsyshyn P.V. *Evreregion Buh: Volynska oblast / Lutsyshyn P.V., Lazhnik V.Y.; za red. B.P. Klimchuka. – Lutsk: VDU im. L. Ukrayinky, 1997. –448 s. [Луцишин П. В. Євротрієн Буг: Волинська область / Луцишин П.В., Лажнік В.Й.; за ред. Б. П. Клімчука. – Луцьк: ВДУ ім. Л. Українки, 1997. –448 с.]*.
2. Palamarchuk M. M. *Agropromyslovyy kompleks Ukrainy / M.M. Palamarchuk. – K.: Radyanska shkola, 1982. – 162 s. [Паламарчук М. М. Агрпромисловий комплекс України / М.М. Паламарчук. – К.: Радянська школа, 1982. – 162 с.]*.
3. Pistun M. D. *Geografiya agropromyslovykh kompleksiv: navch. posib. / M.D. Pistun, V.O. Hutsal, N.I. Provotar. – K.: Lybid, 1997. – 200 s. [Пістун М. Д. Географія агропромислових комплексів: навч. посіб. / М.Д. Пістун, В.О. Гуцал, Н.І. Провотар. – К.: Либідь, 1997. – 200 с.]*.
4. Potapova A.H. *Agropromyslovyy kompleks Volynskoyi oblasti /A.H. Potapova // Problemy Polissya. – Lutsk: RVVLTU. – 2009. – Випуск 2. – С. 176-184. [Потапова А. Г. Агрпромисловий комплекс Волинської області /А. Г. Потапова // Проблеми Полісся. – Луцьк: РВВЛНТУ. – 2009. – Випуск 2. – С. 176-184].*
5. Slashchuk A.M. *Agrarnyj rynek yak obyekt vyvchennya suspilno-geografichnykh nauk / A.M. Slashchuk, Ya.S. Lyzhnyk // Naukovyj visnyk Volynskoho nacionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. Seriya: Geografichni nauky. – Lutsk: Volyn. nac. un-t im. Lesi Ukrayinky, 2011. – № 9. – С. 67-70. [Слащук А.М. Аграрний ринок як об'єкт вивчення суспільно-географічних наук / А.М. Слащук, Я.С. Лижник // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – № 9. – С. 67-70].*
6. Shvorak A.M. *Pryrodno-silskohospodarske rayonuvannya Volynskoyi oblasti / A.M. Shvorak // Naukovyj visnyk Volynskoho nacionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrayinky. – Seriya: Geografichni nauky. – Lutsk: Volyn. nac. un-t im. Lesi Ukrayinky, 2010. – №10. – С. 45-55. Шворак А. М. Природно-сільськогосподарське районування Волинської області / А.М. Шворак // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Серія: Географічні науки. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – №10. – С. 45-55.*

Summary**Alla Potapova, Anastasiia Lemekhova. FEATURES OF MODERN DEVELOPMENT AGRICULTURAL COMPLEX AT VOLYN REGION.**

A question of agroindustrial complex for today is actual, in fact it plays an important role the economy of country and in it's integration in the system of world economy. An agroindustrial complex remained to one of leading inter-branch productive complexes in a country. An aim of the article is analysis modern state agroindustrial complex of the Volyn region and factors, that influence on it's development. Part of the Volyn region in the national production of goods of agriculture hesitates within the limits of 2,6-3,2 %. On this index an area occupies a 19 place among the regions of Ukraine. Among factors, that influence on development of both Ukraine on the whole and region in particular, priority are: natural resources and structure of the landed fund, provision of labour resources, level of socio-economic development of country, character of productive relations, system of menage, technical level and state of capital assets of enterprises of agroindustrial complex, transport-geographical terms. Agriculture and industries of food industry, that redo his products (saccharine, meat, fruit and vegetable) included in agroindustrial complex. Basic directions of production in industry of plant-grower: growing of grain-growing, sugar beets, potato, vegetable cultures, and in a stock-raising is a production of milk, meat of cattle, bird, pork and eggs.

Consequently, in the allukrainian territorial division of labor the Volyn region is agrarian-industrial by a region with diversified agriculture. The management of agroindustrial development carries out basic events in relation to realization of public agrarian policy of regional state administration.

Keywords: agroindustrial complex, agricultural produce, directions of production, agricultural enterprises, economies and complexes.